TARİH

9. SINIF | **YAZILIYA HAZIRLIK** | **TYMM 2026-2027**

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 3

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, gençlerin millî tarih ve kültür bilincine sahip bireyler olarak yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamış ve şöyle demiştir: "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."

(Atatürk'ün sözü ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B

Elif, "Ailemin Tarihi" adlı proje ödevi için önce e-Devlet üzerinden alt-üst soy bilgisi belgesini aldı. Belgede, büyük büyükbabası Hasan Efendi'nin 1898'de Kastamonu'nun bir köyünde doğduğunu gördü. Babaannesi, ailede anlatılan bir hatırayı paylaştı: Hasan Efendi Millî Mücadele yıllarında cepheye gitmiş, eşi Fatma Hanım da köyün diğer kadınlarıyla birlikte İnebolu'dan gelen cephaneyi kağnılarla taşımıştı. Elif, sandıkta bulduğu eski bir fotoğrafın arkasındaki notu tarih öğretmeninin yardımıyla okudu ve hatırayı destekleyen bilgilere ulaştı. Ödevinin sonuna şunları yazdı:

"Aile büyüklerimin zor günlerde neler yaşadığını öğrenince kendimi onların yerine koymaya çalıştım. Artık kim olduğumu ve nereden geldiğimi daha iyi biliyorum. Bugün bu topraklarda özgürce yaşamamızın bedelini anlıyor, bu mirası korumak için çalışmam gerektiğini hissediyorum. Ailede anlatılan hikâyelerin belgelerle desteklenebildiğini görmek de bana araştırma yapmayı sevdirdi."

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

1.1. Kaynak B'ye göre aile geçmişini araştırmanın Elif'e bireysel olarak kazandırdıklarından üçünü yazınız. (6 puan)

1.2. Kaynak A ve Kaynak B'yi birlikte değerlendirerek geçmişini tanıyan bireylerin topluma katkılarını tarih öğrenmenin toplumsal faydaları açısından yorumlayınız. (8 puan)

2. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

26 Aralık 2004'te Endonezya'nın Sumatra Adası açıklarında 9,1 büyüklüğünde bir deprem meydana geldi. Depremin ardından oluşan tsunami, Hint Okyanusu kıyısındaki birçok ülkede 200 binden fazla kişinin ölümüne yol açtı. Depremin merkezine yakın olan Simeulue Adası'nda yaşayan yaklaşık 78 bin kişiden hayatını kaybedenlerin sayısı ise 10'un altında kaldı. Bunun nedeni, adada 1907'de yaşanan büyük tsunaminin hatırasıydı. 1907'deki felakette kurtulanlar, yakındaki tepelere kaçanlar olmuştu. Ada halkı bu deneyimi "smong" (dev dalga) adını verdikleri bir anlatıyla ninniler, masallar ve şarkılar yoluyla kuşaktan kuşağa aktarmıştı. Bu anlatıya göre güçlü bir deprem olduğunda ve deniz çekildiğinde vakit kaybetmeden tepelere koşulmalıydı. 2004'teki deprem başladığında birbirini "smong" sözüyle uyaran ada halkının büyük bölümü, dalgalar gelmeden yüksek yerlere çıktı.

(Bu metin, 2004 Hint Okyanusu tsunamisine ilişkin araştırmalardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

27 Aralık 1939'da meydana gelen Erzincan depremi, Türkiye'de meydana gelen en yıkıcı depremlerden biridir. Bu depremin ardından bütün yurtta büyük bir kampanya başlatılmış ve depremzedelere yardım eli uzatılmıştır. 6 Şubat 2023'te gerçekleşen ve Kahramanmaraş'ın Pazarcık ile Elbistan ilçeleri merkez olmak üzere on bir ilde büyük bir yıkıma neden olan iki depremden sonra Türk halkı topyekûn seferber olmuş ve bölge halkına pek çok yardım malzemesi göndermiştir.

(Ders kitabından alınmıştır.)

2.1. Kaynak A'yı bağlamından koparmadan iki cümleyle özetleyiniz. (4 puan)

2.2. Kaynak A'ya göre 1907'deki felaketin hatırlanmasının Simeulue halkına sağladığı faydayı tarih öğrenmenin faydaları açısından açıklayınız. (4 puan)

2.3. Kaynak A ve Kaynak B'den yararlanarak geçmişte yaşanan afetleri öğrenmenin bireye ve topluma birer faydasını yorumlayınız. (6 puan)

3. Tarih kulübü öğrencilerinin okul panosu için hazırladığı “Tarihin Doğası” başlıklı yazı aşağıda verilmiştir.

(I) Tarih, tarihçilerin kanıtlara ve belgelere dayanarak geçmişi yeniden kurma çabasıdır. (II) Geçmiş ile tarih aynı anlama gelir; yaşanan her olay kendiliğinden tarihe dönüşür. (III) Tarihsel bilginin oluşması için insan, kaynak ve tarihçi unsurlarının bir araya gelmesi gerekir. (IV) Tarihsel olay, uzun bir zaman dilimine yayılan soyut ve genel bir süreci ifade eder. (V) Tarihçiler olayları, yaşandıkları dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarını dikkate alarak değerlendirir. (VI) Tarihsel bilgi bir kez ortaya konduktan sonra kesinleşir; yeni belge ve bulgular bu bilgiyi değiştiremez. (VII) Tarihin yazılı kaynaklardan öğrenilemeyen dönemlerine tarih öncesi devirler denir. (VIII) Tarihçiler araştırmalarını kendi yaşadıkları dönemde yaptıkları için geçmişin kendisini değil, geçmişten günümüze ulaşabilen izleri yorumlar.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

Yazıdaki bazı cümleler yanlış bilgi içermektedir. Bu cümlelerin numaralarını yazınız ve cümleleri düzelterek yeniden yazınız. (12 puan)

4. Deniz, dedesinden kalan sandıkta Millî Mücadele yıllarına ait gazete kupürleri buldu. Kupürlerdeki haberleri ve haberlerde belirtilen olay tarihlerini aşağıdaki tabloya yazdı. Gazetelerde tarihler Rumi takvime göre verilmişti.

Kupür	Haber	Olayın tarihi (Rumi takvim)
K	Büyük Millet Meclisi Ankara'da açıldı.	23 Nisan 1336
L	Sivas Kongresi toplandı.	4 Eylül 1335
M	Sakarya Meydan Muharebesi zaferle sonuçlandı.	13 Eylül 1337
N	Heyet-i Temsiliye Ankara'ya geldi.	27 Kânunuevvel 1335

(Bu metin soru için hazırlanmıştır. Tablodaki tarihler, olayların gerçek tarihlerinin Rumi takvimdeki karşılığıdır.)

Bilgi: Rumi takvim, Osmanlı Devleti'nde özellikle mali işlerde kullanılan, güneş yılı esaslı bir takvimdir. 1917'de yapılan düzenlemeyle Rumi takvimdeki gün ve aylar miladi takvimle eşitlenmiş, yıl ise miladi yıldan 584 eksik kalmıştır. Rumi takvimde Kânunuevvel, aralık ayıdır. Türkiye'de 1 Ocak 1926'dan itibaren miladi takvim kullanılmaktadır.

Kaynak

"Tarihsel zaman içinde tanımlanan olayların öncelik-sonralıklarına göre belli bir zamansal sıraya dizilmesiyle oluşan kronoloji, olaylar arasında sağlam bir köprünün kurulması açısından tarihin temel ögelerinden biridir. (…) Kronoloji, geçmişe ait olayların bir sıraya dizilmesinden daha kapsamlı bir eylemdir ve geçmişe yönelik sebep, sonuç, değişim ve sürekliliği anlamayı gerektirir."

(Akbaba, 2020; ders kitabından alınmıştır.)

4.1. Kupürlerdeki tarihleri miladi takvime çeviriniz ve olayları eskiden yeniye doğru sıralayınız. (6 puan)

4.2. Sıraladığınız olaylardan yararlanarak Kaynak'ta belirtilen "olaylar arasında sağlam bir köprü kurma" düşüncesini bir örnekle açıklayınız. (4 puan)

4.3. Tarihçilerin farklı takvimlerle tarihlendirilmiş kaynakları ortak bir takvime çevirmesinin tarihsel bilginin doğruluğu açısından önemini yazınız. (2 puan)

5. Aşağıda Zehra'nın okul dergisi için yaptığı bir araştırmanın aşamaları verilmiştir.

(I) Zehra, okulunun yanındaki eski çeşmenin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığını, mahalle halkının hayatında nasıl bir yeri olduğunu araştırmaya karar verdi. Araştırmasını bu çeşmeyle ve çeşmenin yapıldığı yüzyılla sınırlandırdı.

(II) İl halk kütüphanesinde şehir tarihiyle ilgili kitapları taradı, çeşmenin kitabesinin fotoğrafını çekti ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden çeşmenin vakfiyesinin bir örneğini istedi.

(III) Tarih öğretmeninin yardımıyla kitabeyi okuyarak çeşmenin 1733'te Ayşe Hatun adlı bir hayırsever tarafından yaptırıldığını belirledi. Vakfiyenin tarihini ve içeriğini inceledi; çeşmenin bakımı için bir dükkânın kira gelirinin ayrıldığını gördü.

(IV) Bir genel ağ sitesinde çeşmenin Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapıldığı yazıyordu. Zehra bu bilgiyi kitabe ve vakfiyedeki bilgilerle karşılaştırdı. Sitenin hiçbir kaynak göstermediğini görünce bilginin güvenilir olmadığına karar verdi ve bu bilgiyi kullanmadı.

(V) Elde ettiği bilgileri XVIII. yüzyıl koşullarını göz önünde bulundurarak değerlendirdi. O dönemde evlerde akan su bulunmadığı için çeşmelerin halkın temel ihtiyacını karşıladığı ve vakıflar aracılığıyla yaşatılan birer hayır eseri olduğu sonucuna ulaştı.

(VI) Ulaştığı sonuçları "Mahallemizdeki Asırlık Çeşme" başlıklı bir makaleye dönüştürdü ve yararlandığı bütün kaynakları makalenin sonundaki kaynakçada gösterdi.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Numaralandırılmış bölümleri tarihsel bilginin üretim sürecindeki aşamalarla eşleştiriniz. (6 puan)

5.2. Zehra'nın yararlandığı kaynaklardan birer birinci elden ve ikinci elden kaynak yazınız. Seçiminizi birinci elden ve ikinci elden kaynakların tanımlarına dayanarak açıklayınız. (8 puan)

6. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1982 yazında Kaş yakınlarında dalış yapan bir sünger avcısı, deniz dibinde "kulaklı metal bisküviler" olarak tarif ettiği nesneler gördüğünü anlattı. Bu nesnelerin Tunç Çağı'na ait bakır külçeler olduğu anlaşıldı. Uluburun Batığı adı verilen geminin kalıntıları, 1984-1994 yılları arasında 44-61 metre derinlikte yapılan sualtı kazılarıyla gün yüzüne çıkarıldı. Batıktan yaklaşık 10 ton bakır ve 1 ton kalay külçenin yanı sıra cam külçeler, fildişi, çok sayıda küp ve değerli takılar çıkarıldı.

- Külçeler üzerinde yapılan kurşun izotopu analizleri, bakırın büyük bölümünün Kıbrıs'tan getirildiğini gösterdi.
- Gemide bulunan ve üzerinde Mısır kraliçesi Nefertiti'nin adı yazılı olan altın bir mühür, geminin bu kraliçenin döneminden önce batmış olamayacağını ortaya koydu.
- Gemideki ahşap parçalarının yıllık halkaları ve radyokarbon (karbon-14) analizleri, geminin MÖ XIV. yüzyılın sonlarında battığını gösterdi.
- Yükteki malların farklı bölgelerden gelmesi, Tunç Çağı'nda Doğu Akdeniz kıyıları arasında canlı bir deniz ticareti yapıldığını gösterdi.

Geminin hangi limandan yola çıktığı, nereye gittiği ve kime ait olduğu ise bugün de kesin olarak bilinmemektedir. Buluntular, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

(Bu metin, Uluburun Batığı'na ilişkin araştırmalardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

6.1. Uluburun Batığı hakkında bilgi üretilirken yararlanılan üç bilim dalını belirleyiniz ve her birinin katkısını metinden bir örnekle açıklayınız. (6 puan)

6.2. Nefertiti'nin adının yazılı olduğu mühür ile laboratuvar analizlerinin birlikte kullanılması, geminin battığı zamana ilişkin bilginin güvenilirliğini nasıl etkiler? Açıklayınız. (4 puan)

6.3. Batıktaki buluntuların birinci elden kaynak olmasının gerekçesini yazınız. Geminin kime ait olduğu ve nereye gittiği gibi soruların hâlâ kesin olarak cevaplanamamasının nedenini açıklayınız. (4 puan)

7. Ömer, "1453'te İstanbul'un Fethi" konulu proje ödevi için aşağıdaki kaynaklara ulaşmıştır.

Kaynak	Kaynağa ilişkin bilgi
A	Venedikli gemi hekimi Nicolò Barbaro'nun (Nikolo Barbaro) günlüğü: Barbaro, kuşatma boyunca Haliç'teki bir Venedik gemisinde bulunmuş ve olayları gün gün kaydetmiştir. Günlükte Venediklilerin yaptıkları ayrıntılı biçimde anlatılırken Cenevizliler ve Bizanslılar zaman zaman eleştirilir.
B	İmroz Adası'ndan bir Rum olan Kritovulos'un eseri: Kritovulos, fetihten sonra Osmanlı hizmetine girmiş ve Fatih Sultan Mehmet'in hükümdarlığının ilk yıllarını anlattığı eserini padişaha ithaf etmiştir. Kuşatma sırasında şehirde bulunmamış, olayları başkalarından dinlediği anlatımlardan yararlanarak yazmıştır. Eserde padişah övgüyle anlatılır.
C	Fatih Sultan Mehmet'in kuşatmadan önce, 1452'de Boğaz'ın Avrupa yakasında yaptırdığı Rumeli Hisarı
D	2010'lu yıllarda yayımlanmış, farklı kaynakları karşılaştırarak fethi anlatan bir tarih kitabı

(Tablodaki bilgiler, kaynaklara ilişkin genel bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

7.1. Kaynakları birinci elden ve ikinci elden kaynak olarak sınıflandırınız. (4 puan)

7.2. Ömer'in Kaynak A ve Kaynak B'yi kullanırken dikkat etmesi gereken hususları, yazarların konumu ve bakış açıları açısından sorgulayınız. (6 puan)

7.3. Barbaro'nun günlüğünde, Osmanlı gemilerinin 22 Nisan 1453 sabahı Haliç'te görüldüğü kaydedilmiştir. Ömer'in bu bilginin doğruluğunu sınamak için yapabileceği iki çalışmayı açıklayınız. (4 puan)

7.4. Ömer'in araştırmasını kanıta dayalı bir ürüne dönüştürürken dikkat etmesi gereken üç hususu yazınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, SBAB3. Tarihsel Empati · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.14. Yorumlama
2	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
3	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.8. Sorgulama
4	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme, SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
5	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.2. Kaynaklardan Bilgi Toplama, SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
6	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
7	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
14	*14*	*12*	*12*	*14*	*14*	*20*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 3** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 9. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(6 puan)** Aşağıdaki kazanımlardan herhangi üçünün Kaynak B ile ilişkilendirilerek yazılması beklenir; her biri 2 puandır.

- Kimlik kazanma ve kendini tanıma: “Artık kim olduğumu ve nereden geldiğimi daha iyi biliyorum.” **(2 puan)**
- Aidiyet duygusunun gelişmesi: Ailesine, toplumuna ve yaşadığı topraklara bağlılık hissetmesi **(2 puan)**
- Tarihsel empati kurma: Aile büyüklerinin zor günlerde yaşadıklarını anlamak için kendini onların yerine koyması **(2 puan)**
- Değerlerin bedelini kavrama ve sorumluluk bilinci: Özgürlüğün hangi uğraşlarla kazanıldığını anlaması, mirası koruma sorumluluğu hissetmesi **(2 puan)**
- Araştırma ve kanıt kullanma becerisi: Sözlü anlatımları belge ve fotoğraflarla destekleyerek araştırma yapmayı öğrenmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Kazanım doğru adlandırılır ancak Kaynak B ile ilişkilendirilmezse (yalnızca “kimlik kazanır” gibi tek kelimelik cevaplarda) her biri için 1 puan verilir.

1.2. **(8 puan)**

- I. Kaynak A’nın doğru yorumlanması: Atalarını ve geçmişini tanıyan bireylerin geçmişteki başarılardan güç alarak topluma ve ülkesine yararlı daha büyük işler yapmaya istekli olacağının belirtilmesi **(2 puan)**
- II. Ortak hafıza ve millî bilinç: Elif’in ailesinin hikâyesinin Millî Mücadele gibi toplumun ortak geçmişinin bir parçası olduğunun, bu tür bilgilerin öğrenilip paylaşılmasının toplumun ortak hafızasını ve millî bilinci güçlendirdiğinin açıklanması **(2 puan)**
- III. Ortak değerler ve birlik-beraberlik: Cepheye giden askerler ile cephane taşıyan kadınların örnek gösterilerek fedakârlık ve dayanışma gibi ortak değerlerin benimsenmesinin toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- IV. Kültürel mirasın korunması ve toplumun devamlılığı: Geçmişini bilen bireylerin mirası korumayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı görev saydığının, bunun toplumun devamlılığını sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Toplumsal fayda doğru belirtilir ancak kaynaklarla ilişkilendirilmezse her ölçüt için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. Elif, aile geçmişini araştırarak kim olduğunu ve nereden geldiğini öğrenmiş, yani kimlik kazanmıştır. Aile büyüklerinin zor günlerde yaşadıklarını anlamak için kendini onların yerine koymuş, tarihsel empati kurmuştur. Ayrıca bugünkü özgürlüğün bedelini anlayarak mirası koruma sorumluluğu hissetmiş, hikâyeleri belgelerle destekleyerek araştırma yapmayı sevmiştir. 1.2. Atatürk’e göre atalarını tanıyan gençler, onların başarılarından güç alarak daha büyük işler yapar. Elif’in ailesinin hikâyesi, Millî Mücadele’de cepheye giden askerlerin ve cephane taşıyan kadınların hikâyesidir; bu hikâyeler öğrenilip paylaşıldıkça toplumun ortak hafızası ve millî bilinci güçlenir. Fedakârlık ve dayanışma gibi ortak değerleri benimseyen bireyler toplumun birlik ve beraberliğini artırır. Geçmişini bilen bireyler kültürel mirası korur ve gelecek kuşaklara aktarır; böylece toplumun devamlılığı sağlanır.

Yanlış cevap: Tarih öğrenmenin yalnızca sınavlarda başarılı olmayı sağladığının yazılması; "Tarih öğrenmek insanların kendi milletini diğer milletlerden üstün görmesini sağlar." gibi tarih öğrenmenin amacıyla bağdaşmayan ifadeler; 1.1'de bireysel faydalar yerine yalnızca toplumsal faydaların sıralanması; kaynaklarla ilgisi olmayan genel cümleler. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. **(4 puan)**

- Özette olayın bağlamının verilmesi: 2004'teki deprem ve tsunamide büyük can kaybı yaşanmasına rağmen Simeulue Adası'nda çok az kişinin hayatını kaybettiği **(2 puan)**
- Özette bu durumun nedeninin verilmesi: 1907 tsunamisinin deneyiminin "smong" anlatısıyla kuşaktan kuşağa aktarılması sayesinde ada halkının deprem olur olmaz tepelere kaçtığı **(2 puan)**

Kısmi puan: Metindeki cümleler aynen aktarılırsa ya da özet ikiden fazla cümleyle yazılıp ana fikri doğru verirse en fazla 2 puan verilir. Metinde olmayan bilgi eklenirse ya da olaylar arasındaki ilişki bozulursa ilgili ölçüt için puan verilmez.

2.2. **(4 puan)**

- Geçmişten ders çıkarma: Ada halkının 1907'de neyin hayat kurtardığını (yüksek yerlere kaçmayı) bilmesinin, 2004'te doğru ve hızlı karar vermesini sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Ortak hafıza ve geleceğe yön verme: Felaketin hatırasının ninni, masal ve şarkılarla aktarılarak toplumun ortak hafızasına dönüştüğünün; geçmişi bilmenin geleceğe yönelik öngörüde bulunmayı ve önlem almayı sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**

2.3. **(6 puan)**

- Bireye faydası: Afet anında ne yapılması gerektiğini bilerek bilinçli karar verme ve kendi hayatını koruma ya da depremzedelerin yaşadıklarını anlayarak empati kurma; faydanın kaynaklardan bir örnekle ilişkilendirilmesi **(3 puan)**
- Topluma faydası: Geçmişteki afetlerden ders çıkararak afetlere hazırlıklı olma ve önlem alma ya da 1939 ve 2023 örneklerindeki gibi dayanışma ve birlik-beraberlik duygusunun güçlenmesi; faydanın kaynaklardan bir örnekle ilişkilendirilmesi **(3 puan)**

Kısmi puan: Fayda doğru belirtilir ancak kaynaklarla ilişkilendirilmezse her biri için 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 2.1. 2004'te Hint Okyanusu'ndaki deprem ve tsunami büyük can kaybına yol açtığı hâlde depremin merkezine yakın Simeulue Adası'nda çok az kişi hayatını kaybetti. Bunun nedeni, 1907 tsunamisinin deneyiminin "smong" anlatısıyla kuşaktan kuşağa aktarılması ve ada halkının deprem başlar başlamaz tepelere kaçmasıydı. 2.2. Simeulue halkı, 1907'de tepelere kaçanların kurtulduğunu bildiği için 2004'te vakit kaybetmeden doğru davranmıştır; yani geçmişten ders çıkarmıştır. Felaketin hatırası ninni ve masallarla toplumun ortak hafızasına dönüşmüş, geçmişi bilmek geleceğe yönelik doğru öngörüde bulunmayı sağlamıştır. 2.3. Geçmişteki afetleri öğrenen bir birey, deprem anında ne yapacağını bilir ve hayatını korur; Simeulue halkı bunun örneğidir. Toplum ise geçmişteki afetlerden ders çıkararak afetlere hazırlıklı olur. Ayrıca 1939 Erzincan ve 2023 Kahramanmaraş depremlerinden sonra yaşanan yardımlaşmayı öğrenmek, toplumda dayanışma ve birlik-beraberlik duygusunu güçlendirir.

Yanlış cevap: Simeulue'de can kaybının az olmasının yalnızca şansla ya da adanın uzaklığıyla açıklanması; 2.1'de metinde olmayan bilgilerin (ör. adada uyarı sireni bulunduğu) eklenmesi; "Afetler doğa olayıdır, tarihini öğrenmenin faydası olmaz." gibi cevaplar; 2.3'te bireysel ve toplumsal faydanın ayırt edilmemesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

Yanlış bilgi içeren cümleler II, IV ve VI. cümlelerdir. Her cümlenin tespiti 1 puan, düzeltilmesi 3 puandır (her cümle için 1 + 3 = 4 puan, toplam 12 puan).

- II. cümle (1 + 3 puan): Geçmiş, bugüne göre geride kalan zaman dilimidir; tarih ise geçmişin kanıtlara dayanarak bugünde yapılan bir anlatımıdır. Geçmişte yaşanan her olay tarihin konusu olmaz; tarihçiler tarihsel önem taşıyan olay ve olguları seçerek inceler.
- IV. cümle (1 + 3 puan): Tarihsel olay, belirli bir zaman diliminde meydana gelen ve tarihî önem taşıyan somut ve özel bir gelişmedir. Uzun bir zaman dilimine yayılan soyut ve genel süreçler ise tarihsel olgudur.
- VI. cümle (1 + 3 puan): Tarihsel bilgi kesin ve değişmez değildir; elde edilen yeni belgelere, bulgulara, araştırma sonuçlarına ve farklı bakış açılarına göre değişebilir.

Kısmi puan: Düzeltme yalnızca cümleyi olumsuz yapmakla sınırlı kalır ve doğru bilgiyi açıklamazsa (ör. “Geçmiş ile tarih aynı anlama gelmez.”) o cümlenin düzeltmesi için 1 puan verilir. IV. cümlede yalnızca “olay” yerine “olgu” yazılarak düzeltme yapılırsa tam puan verilir.

Not: Doğru bilgi içeren cümlelerden (I, III, V, VII, VIII) birini yanlış olarak gösteren öğrenciye o cümle için puan verilmez; doğru tespit ve düzeltmelerinin puanı kesilmez.

Örnek doğru cevap: II. cümle yanlıştır. Doğrusu: Geçmiş, bugüne göre geride kalan zaman dilimidir; tarih ise geçmişin kanıtlara dayanılarak bugünde yapılan anlatımıdır ve geçmişte yaşanan her olay tarihin konusu olmaz. IV. cümle yanlıştır. Doğrusu: Tarihsel olay, belirli bir zamanda meydana gelen somut ve özel bir gelişmedir; uzun zamana yayılan soyut ve genel süreçler ise tarihsel olgudur. VI. cümle yanlıştır. Doğrusu: Tarihsel bilgi, yeni belge ve bulgular ile farklı bakış açılarına göre değişebilir.

Yanlış cevap: Yalnızca doğru cümlelerin (I, III, V, VII, VIII) yanlış olarak işaretlenmesi; yanlış cümlelerin numaralarının yazılıp düzeltilmemesi ya da düzeltmenin yine yanlış bilgi içermesi (ör. “Tarihsel olay, laboratuvarda tekrar edilebilen gelişmedir.”, “Tarihsel bilgi yalnızca devletin isteğiyle değişir.”). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(6 puan)** Her tarihin miladi takvime doğru çevrilmesi 1 puan **(4 puan)**, olayların doğru sıralanması 2 puandır.

- K: 23 Nisan 1920 **(1 puan)**
- L: 4 Eylül 1919 **(1 puan)**
- M: 13 Eylül 1921 **(1 puan)**
- N: 27 Aralık 1919 **(1 puan)**
- Sıralama: L (4 Eylül 1919) → N (27 Aralık 1919) → K (23 Nisan 1920) → M (13 Eylül 1921) **(2 puan)**

Kısmi puan: Sıralamada yalnızca iki olayın yeri karışmışsa sıralama için 1 puan verilir. Tarihler yanlış çevrilmiş ancak öğrencinin kendi bulduğu tarihlere göre sıralama tutarlıysa sıralama için 1 puan verilir.

4.2. **(4 puan)**

- Sıralanan olaylar arasında doğru bir neden-sonuç ya da süreklilik bağlantısı kurulması **(2 puan)**. Örnekler: Sivas Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye'nin bütün yurdu temsil etmesi kabul edilmiş, Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya gelmesiyle Ankara Millî Mücadele'nin merkezi hâline gelmiş ve bunun sonucunda Büyük Millet Meclisi Ankara'da açılmıştır; Meclis'in yönettiği mücadele de Sakarya zaferine ulaşmıştır.
- Kronolojinin olayları yalnızca sıraya dizmekle kalmayıp olaylar arasındaki neden-sonuç, değişim ve süreklilik ilişkilerini görmeyi sağladığının açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Olaylar yalnızca tarih sırasıyla yeniden yazılır, aralarındaki bağlantı açıklanmazsa 1 puan verilir.

4.3. **(2 puan)** Ortak takvime çevrilmeyen tarihlerle olayların sırasının ve aralarında geçen sürenin yanlış belirlenebileceğinin; bunun da olaylar arasında yanlış neden-sonuç ilişkisi kurulmasına ve farklı kaynakların karşılaştırılamamasına yol açacağının belirtilmesi **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap: 4.1. K: 23 Nisan 1920, L: 4 Eylül 1919, M: 13 Eylül 1921, N: 27 Aralık 1919. Sıralama: L → N → K → M. 4.2. Sivas Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye'nin bütün yurdu temsil etmesi kabul edilmiştir. Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya gelmesiyle Ankara, Millî Mücadele'nin merkezi olmuş ve Büyük Millet Meclisi Ankara'da açılmıştır. Olayları bu sırayla dizdiğimizde birinin diğerine nasıl zemin hazırladığını, yani aralarındaki neden-sonuç ilişkisini görebiliriz. Kronoloji bu yüzden olaylar arasında köprü kurar. 4.3. Farklı takvimlerdeki tarihler ortak takvime çevrilmezse olayların sırası ve aralarındaki süre yanlış belirlenebilir; bu da yanlış neden-sonuç ilişkileri kurulmasına yol açar.

Yanlış cevap: Rumi yılı miladi yıla çevirirken 584 yerine başka bir sayı eklenmesi ya da çıkarılması (ör. 1335 için 1751); Kânunuevvel'in ocak ayı olarak alınması; sıralamada K'nin (1920) L ve N'den (1919) önce yazılması; 4.2'de olayların yalnızca tarihleriyle yeniden yazılıp aralarında ilişki kurulmaması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)** Her doğru eşleştirme 1 puandır.

- I: Konu veya sorun belirleme **(1 puan)**
- II: Kaynaklardan bilgi toplama **(1 puan)**
- III: Kaynağı inceleme **(1 puan)**
- IV: Kaynağı sorgulama **(1 puan)**
- V: Kaynağı yorumlama **(1 puan)**
- VI: Kanıta dayalı ürün oluşturma **(1 puan)**

Not: Öğrencinin aşamaları sıra numarası vermeden ya da farklı sırayla yazması puanını etkilemez; yalnızca eşleştirmenin doğruluğu değerlendirilir.

5.2. **(8 puan)**

- Birinci elden kaynağın yazılması: Çeşmenin kitabesi ya da vakfiyesi (çeşmenin kendisi de kabul edilir) **(2 puan)**
- Gerekçe: Birinci elden kaynakların olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşturulan özgün kaynaklar olduğunun; kitabe ve vakfiyenin çeşmenin yapıldığı XVIII. yüzyılda oluşturulduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- İkinci elden kaynağın yazılması: Kütüphanede taranan şehir tarihi kitapları (genel ağ sitesi de kabul edilir) **(2 puan)**
- Gerekçe: İkinci elden kaynakların olayların yaşanmasından çok daha sonra, birinci elden kaynaklara dayandırılarak ortaya konduğunun; şehir tarihi kitaplarının çeşmenin yapılmasından yüzyıllar sonra yazıldığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Kaynak doğru seçilir ancak gerekçe tanıma dayandırılmadan yazılırsa (ör. “Çünkü eskidir.”) gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 5.1. I: Konu veya sorun belirleme, II: Kaynaklardan bilgi toplama, III: Kaynağı inceleme, IV: Kaynağı sorgulama, V: Kaynağı yorumlama, VI: Kanıta dayalı ürün oluşturma. 5.2. Çeşmenin kitabesi birinci elden kaynaktır. Çünkü birinci elden kaynaklar olayların yaşandığı dönemde ya da hemen sonrasında oluşturulan özgün kaynaklardır; kitabe de çeşme yapıldığı sırada, 1733’te yazılmıştır. İl halk kütüphanesindeki şehir tarihi kitapları ise ikinci elden kaynaktır. Çünkü ikinci elden kaynaklar olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak hazırlanır; bu kitaplar da çeşmenin yapılmasından yüzyıllar sonra yazılmıştır.

Yanlış cevap: IV. bölümün “kaynaklardan bilgi toplama”, VI. bölümün “kaynağı yorumlama” olarak eşleştirilmesi gibi hatalı eşleştirmeler; 5.2’de Zehra’nın yazdığı makalenin yararlandığı kaynak olarak gösterilmesi; kitabenin ya da vakfiyenin ikinci elden, genel ağ sitesinin birinci elden kaynak olarak gösterilmesi; birinci ve ikinci elden kaynakların “doğru ve yanlış kaynaklar” olarak tanımlanması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçünün metinden bir örnekle yazılması beklenir; her biri 2 puandır.

- Arkeoloji: Su altında kalan geminin kalıntılarının ve yükünün kazıyla gün yüzüne çıkarılması **(2 puan)**
- Kimya: Kurşun izotopu analiziyle bakırın Kıbrıs'tan geldiğinin belirlenmesi ya da radyokarbon (karbon-14) yöntemiyle geminin battığı zamanın belirlenmesi **(2 puan)**
- Kronoloji: Mühür ve laboratuvar analizlerinden yararlanılarak geminin MÖ XIV. yüzyılın sonlarında battığının belirlenmesi, yani olayın tarihlendirilmesi **(2 puan)**
- Coğrafya: Batığın konumunun ve malların geldiği bölgelerin (Kıbrıs, Mısır, Doğu Akdeniz kıyıları) belirlenerek ticaret yollarının ortaya konması **(2 puan)**
- Epigrafi (paleografi ya da filoloji da kabul edilir): Mühür üzerindeki yazının okunarak Nefertiti'nin adının tespit edilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Bilim dalı doğru belirtilir ancak metinden örnek verilmezse her biri için 1 puan verilir.

6.2. **(4 puan)**

- Mührün yalnızca geminin Nefertiti döneminden önce batmış olamayacağını (batışın en erken zamanını) gösterdiğinin, laboratuvar analizlerinin ise bu zamanı daha dar bir aralığa (MÖ XIV. yüzyılın sonları) yerleştirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Birbirinden bağımsız ve farklı türdeki kanıtların karşılaştırılıp aynı sonucu desteklemesinin tarihlendirmenin güvenilirliğini artırdığının belirtilmesi **(2 puan)**

6.3. **(4 puan)**

- Buluntuların olayın yaşandığı döneme (Tunç Çağı'na) ait özgün kalıntılar olduğu, o dönemde üretilip kullanıldığı ve doğrudan o döneme ilişkin bilgi verdiği için birinci elden kaynak olduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Gemiyle ilgili bu bilgileri doğrudan veren yazılı belgelere ulaşılamadığının; eldeki kanıtların sınırlı, eksik ve parçalı olduğunun, bu yüzden tarihçilerin yalnızca çıkarımda bulunabildiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 6.1. Arkeoloji, su altındaki geminin kalıntılarını kazıyla çıkararak incelemiştir. Kimya, kurşun izotopu analiziyle bakırın Kıbrıs'tan geldiğini, radyokarbon yöntemiyle de geminin batış zamanını belirlemiştir. Coğrafya ise malların geldiği bölgeleri ve batığın konumunu değerlendirerek Doğu Akdeniz'deki ticaret yollarının ortaya konmasına katkı sağlamıştır. 6.2. Mühür, geminin Nefertiti döneminden önce batmış olamayacağını gösterir; laboratuvar analizleri ise bu zamanı MÖ XIV. yüzyılın sonlarına yerleştirir. Birbirinden farklı kanıtların aynı sonucu desteklemesi, tarihlendirmenin daha güvenilir olmasını sağlar. 6.3. Buluntular, geminin battığı döneme ait özgün kalıntılardır; bu yüzden birinci elden kaynaktır. Ancak gemiyle ilgili yazılı bir belgeye ulaşılamadığı ve eldeki kanıtlar sınırlı olduğu için geminin kime ait olduğu ve nereye gittiği kesin olarak bilinememektedir.

Yanlış cevap: 6.1'de bilim dalı yerine yöntem ya da kişi adlarının yazılması (ör. "dalgıçlık", "sünger avcılığı"); nümismatik veya heraldik gibi metinde katkısı bulunmayan bilim dallarının yazılması; 6.2'de "Mühür tek başına geminin batış yılını kesin olarak gösterir." denmesi; 6.3'te buluntuların "müzede sergilendiği için ikinci elden kaynak" olarak nitelendirilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

7. Doğru cevap:

7.1. **(4 puan)** Her doğru sınıflandırma 1 puandır.

- A: Birinci elden kaynak (olay sırasında olaya tanık olan biri tarafından tutulmuş günlük) **(1 puan)**
- B: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı döneme ait, o dönemde yazılmış özgün eser) **(1 puan)**
- C: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı döneme ait yapı, kalıntı) **(1 puan)**
- D: İkinci elden kaynak (olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak yazılmış eser) **(1 puan)**

7.2. **(6 puan)**

- Kaynak A: Barbaro'nun olaylara tanık olduğu için ayrıntılı bilgi verdiğinin ancak Venedikli olduğu için kendi milletini öne çıkarıp Cenevizlileri ve Bizanslıları eleştirmesinin taraflı (ön yargılı) olabileceğini gösterdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**; gemiden ve Haliç çevresinden gördüklerini yazdığı için kuşatmanın her yönünü doğrudan görmemiş olabileceğinin, bu nedenle bazı bilgilerinin sınırlı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- Kaynak B: Kritovulos'un Osmanlı hizmetinde olduğu ve eserini padişaha ithaf ettiği için padişahı övmüş olabileceğinin, bu durumun yönlendirme ya da ön yargı içerebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**; kuşatmaya tanık olmadığı ve başkalarının anlatımlarına dayandığı için bazı bilgilerin eksik ya da hatalı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Kaynakların taraflı olabileceği yazılır ancak yazarın konumuyla ilişkilendirilmezse her kaynak için 1 puan verilir.

7.3. **(4 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 2 puandır.

- Bilgiyi, farklı taraflara ait (Osmanlı, Bizans, İtalyan) başka birinci elden kaynaklarla karşılaştırmak; farklı bakış açılarına sahip kaynaklarda aynı bilginin yer almasının güvenilirliği artırdığını belirtmek **(2 puan)**
- Kaynaklar arasında çelişki varsa bunun nedenini (tarih farkı, takvim farkı, yazarın konumu) araştırmak **(2 puan)**
- Konuyla ilgili ikinci elden bilimsel araştırmalara (ör. Kaynak D) başvurarak tarihçilerin bu bilgiyi nasıl değerlendirdiğini incelemek **(2 puan)**
- Coğrafya biliminden yararlanarak gemilerin Haliç'e ulaşabileceği yolları ve olayın geçtiği yerleri incelemek **(2 puan)**

7.4. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçü; her biri 2 puandır.

- Farklı taraflara ait kaynakları karşılaştırarak olayları nesnel biçimde, farklı bakış açılarını yansıtarak anlatmak **(2 puan)**
- Kullandığı her bilgi için ilgili yerde kaynağa atıf yapmak **(2 puan)**
- Yararlandığı bütün kaynakları çalışmanın sonundaki kaynakçada göstermek; bunun çalışmanın güvenilirliğini artırdığını ve bilimsel etik açısından zorunlu olduğunu belirtmek **(2 puan)**
- Güvenilirliği sorgulanan ya da başka kaynaklarla desteklenmeyen bilgileri kesin bilgi gibi sunmamak **(2 puan)**
- Kaynaklardaki bilgileri kopyalamadan, kendi cümleleriyle özgün bir eser (makale, sunum, sergi panosu vb.) ortaya koymak **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 7.1. A, B ve C birinci elden; D ikinci elden kaynaktır. 7.2. Barbaro olaylara tanık olduğu için değerli bilgiler verir ancak Venedikli olduğu için kendi milletini öne çıkarıp Cenevizlileri ve Bizanslıları eleştirmiştir; bu yüzden anlatımı taraflı olabilir. Ayrıca gemiden gördüklerini yazdığı için kuşatmanın bütün yönlerini görmemiş olabilir. Kritovulos ise Osmanlı hizmetinde olduğu ve eserini

padişaha ithaf ettiği için padişahı övmüş olabilir. Kuşatmaya tanık olmadığından başkalarından duyduklarını yazmıştır; bu bilgiler eksik ya da hatalı olabilir. 7.3. Ömer bu bilgiyi Osmanlı ve Bizans tarafına ait başka birinci elden kaynaklarla karşılaştırabilir; farklı taraflardaki kaynaklar aynı bilgiyi veriyorsa bilgi daha güvenilirdir. Ayrıca konuyla ilgili bilimsel araştırmaları inceleyerek tarihçilerin bu bilgiyi nasıl değerlendirdiğine bakabilir. 7.4. Ömer, farklı kaynakları karşılaştırarak olayları nesnel biçimde anlatmalı, kullandığı her bilgi için kaynağa atıf yapmalı ve yararlandığı bütün kaynakları kaynakçada göstermelidir.

Yanlış cevap: 7.1'de Rumeli Hisarı'nın "yazılı olmadığı için kaynak sayılmaz" denmesi ya da Kaynak D'nin birinci elden kaynak olarak gösterilmesi; 7.2'de "Barbaro tanık olduğu için yazdığı her şey kesin doğrudur." ya da "Kritovulos tanık olmadığı için eseri hiçbir işe yaramaz." gibi tek yönlü değerlendirmeler; 7.3'te yalnızca tek bir kaynağa güvenilmesinin önerilmesi; 7.4'te kaynak gösterilmeden yazılan bir metnin yeterli görülmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.